

Jėzuitų misijos ir tikėjimo įkultūrinimas

Jėzaus Draugija

IGNACAS LOJOLA IR JO LAIKMETIS

Šv. Ignacas buvo dėmesingas savo meto reikmėms ir stengėsi į jas atsiliiepti. Jėzaus Draugija niekuomet neliko abejinga neteisybei ir priespaudai, nes buvo įsipareigojusi ryžtingai veikti socialinėje srityje. Jėzuitai siekė padėti neturtingiesiems, ypač švietimu ir misijomis.

Priklausė kilmingųjų šeimai

Injigas Lopezas de Lojola, vėliau žinomas kaip Ignacas Lojola, gimė 1491 m. Po metų Kristupas Kolumbas atrado Ameriką. Injigo tėvai buvo Beltranas Ibanjezas de Onjazaras ir Marina Sančez de Likona. Abu priklausė Gipuskojos kilmingųjų šeimoms. Jie buvo įsikūrę Urolos upės slėnyje, pusiaukelėje tarp Azpeitijos ir Azkoitijos, Ispanijoje.

Renesansas Europoje

Ignacas gyveno Renesanso kultūros epochoje. XIV–XVI a. – tai didelių visuomeninio gyvenimo pasikeitimų laikotarpis, mokslo pakilimo, meno ir literatūros suklestėjimo epocha. Renesanso

humanistiniai sąjūdžiai, priešingai Viduramžių epochai, labai pozityviai vertino Antikos klasikinę graikų kultūrą, siekė auklėti žmogų laisvės dvasia, kad jis pajėgtų kritiškai mąstyti ir priimti sprendimus.

Plastinis menas rėmėsi harmonija ir proporcingumu; ypač daug nuveikė gambiausi to meto menininkai Rafaelis, Leonardas da Vinčis ir Mikelandželas.

Mokslo ir technologijų srityse ypač didelę pažangą padarė medicina, iš graikų kalbos buvo išversti Hipokrito ir Galeno veikalai.

XV a. išrasta spauda, sukėlusi revoliuciją žiniasklaidos srityje, panašiai kaip internetas XX a. Parako naudojimas privertė keisti karo taktiką ir padėjo užkariauti naujas žemes. XVI a. pabaigoje, taikydamas matematinius skaičiavimus, Galilėjus priėjo prie išvados, kad Žemė sukasi aplink Saulę.

Humanistinė pasaulėžiūra

XVI a. susiformavusi humanistinė pasaulėžiūra įtvirtino naują požiūrį į žmogų. Humanistai tikėjo žmogaus proto išskirtinumu ir galia. Jie skatino studijas, tyrinėjimus, vertė ir studijavo klasikine graikų kalba sukurta literatūrą. Šio sąjūdžio atstovai dėl puikios išsilavinimo neretai tapdavo karalių ir kunigaikščių patarėjais. Vieni žymiausių humanistų – olandas Erazmas Roterdamietis ir ispanas Luisas Vivesas. Tikrą revoliuciją Europos kultūriniame gyvenime sukėlė 1450 m. vokiečio Jono Gutenbergo išrastas spaudos presas. Šis

išradimas leido lengvai dauginti knygas, mažinti jų savikainą, darė jas labiau prieinamas žmonėms. Todėl idėjos ir žinios galėjo žymiai greičiau skliti ir pasiekti daugiau žmonių.

Reformacija

XVI a. Bažnyčios gyvenimas pasižymėjo moraliniu bei dvasiniu nuosmikiu. Todėl ryžtingi humanistai ėmėsi Bažnyčios reformos. 1517 m. Vokietijoje vienuolis augustinietis Martynas Liuteris pradėjo vadinamąją Reformaciją, suskaldžiusią Romos Bažnyčią. Liuteris ragino Bažnyčią atsisakyti turtų ir religinio vaizduojamojo meno, pabrėžė tiesioginį žmogaus ryšį su Dievu, mokė laisvai aiškinti Šventąjį Raštą.

Reformacijos plitimas neišvengiamai vedė prie Bažnyčios turtų konfiskavimo. Tuo laikotarpiu savo apaštalinę veiklą pradėjusi Jėzaus Draugija aktyviai prisidėjo sprendžiant Bažnyčios problemas, tačiau bandymai taikyti katalikus ir protestantus nedavė norimų rezultatų. Europoje tvyrojo nepakantumo atmosfera.

Misijos

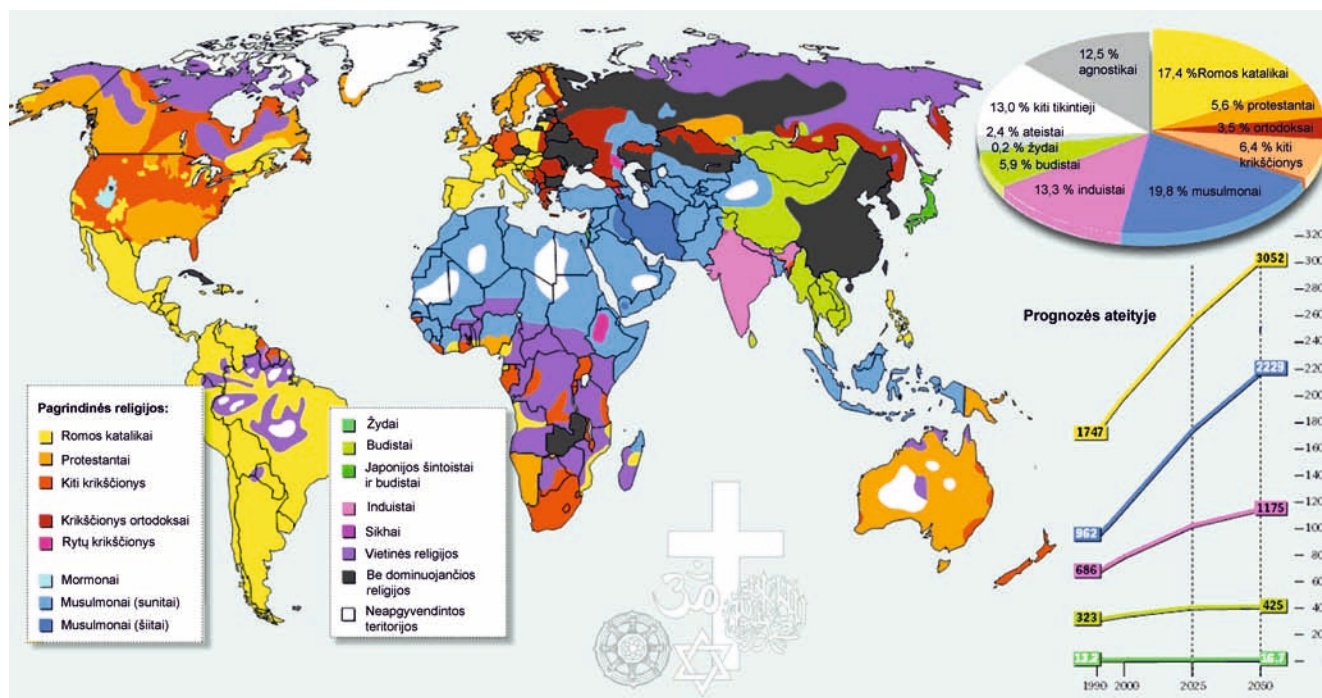
XV–XVI a. pasižymėjo ne tik mokslo pažanga, bet ir kelionėmis į svetimus kraštus, naujų žemių atradimais, misijomis. Susidūrimas su naujomis kultūromis ir religijomis kėlė iššūkius Bažnyčiai, vertė ją ieškoti naujų Evangelijos skelbimo būdų, nustatyti savo santykį su kitomis kultūromis bei religijomis.

Kaip Romos Katalikų Bažnyčia vertina nekrikščioniškas religijas?

Vatikano II susirinkimo deklaracijoje „Nostra aetate“ sakoma: „Katalikų Bažnyčia neatmeta nieko, kas tose religijose tikra ir šventa. Su nuoširdžia pagarba ji žvelgia į tuos veikimo ir gyvenimo būdus, į tuos nuostatus ir mokymus, kurie, nors daug kur skiriasi nuo jos pačios tikimų ir mokomų dalykų, neretai perteikia visus žmones apšviečiančios Tiesos spindesį. Tačiau kartu ji nuolat skelbia ir turi skelbti Kristų, kuris yra „kelias, tiesa ir gyvenimas“ (Jn 14, 6), kuriame žmonės randa religinio gyvenimo pilnatvę ir kuriame Dievas visa sutaukino su savimi.

Tad Bažnyčia ragina savo vaikus, apdairiai ir su meile kalbantis bei bendradarbiaujant su kitų religijų sekėjais ir liudijant krikščioniškąjį tikėjimą bei gyvenimą, pripažinti, išsaugoti ir ugdyti juose aptinkamas dvasines ir moralines gėrybes bei visuomenines kultūrines vertybes.“

„Pripažinti, išsaugoti ir ugdyti...”

Jėzuitai įsipareigoja puoselėti tarpreliginį dialogą

Drauge su šv. Ignacu įsivaizduokime Švenčiausiąją Trejybę, žvelgiančią į žemę. Pabandykime žiūrėti „jos akimis“. Ką matome? Daugiau nei penkis milijardus žmonių: vyrų ir moterų, turtingų ir varganų, geltonodžių ir rudaodžių, juodaodžių ir baltaodžių; vieni gyvena taikiai, kiti kariauja; vieni jų yra krikščionys (1950 milijonų), kiti – musulmonai (1000 milijonų), induistai (777 milijonai), budistai (341 milijonas), naujųjų religinių sąjungų nariai (128 milijonai), čiabuvių religijų išpažinėjai (99 milijonai), žydai (14 milijonų), neišpažįstantys jokios religijos (1100 milijonų).

Kokią prasmę gyvenimui ir progą evangelizavimui suteikia ši turtinga etninė, kultūrinė ir religinė įvairovė, būdinga dabartiniam Dievo pasauliui? Kaip turime atsakyti rasizmui, kultūriniam šališkumui, fundamentalizmui ir nepakantumui, darkančiam šiandienio pasaulio veidą?

Pakomentuokite deklaracijos teiginius, išreiškiančius Katalikų Bažnyčios požiūrį į nekrikščioniškus tikėjimus:

1) „neatmeta nieko“	
2) „tikra ir šventa“	
3) „su nuoširdžia pagarba žvelgia“	
4) „apšviečiančios Tiesos spindesį“	
5) „nuolat skelbia ir turi skelbti“	
6) „pripažinti“	
7) „išsaugoti“	
8) „ugdyti“	

„Laimingiausias momentas Kinijos ir Vakarų santykiuose...“ Benediktas XVI

Mateo Ričis (1552–1610)

1568 m. Mateo Ričis (Matteo Ricci) atvyko į Romą studijuoti teisės ir matematikos. Nutraukęs studijas, 1571 m. įstojo į Jėzaus Draugiją ir ugdymą baigė Romos kolegijoje, dabartiniame Grigaliaus universitete. 1577 m. išvyko į Portugaliją rengtis misijoms Rytų kraštuose. Po metų iš Lisabonos išplaukė į portugalų koloniją Indijoje – Goa ir daugiau į Europą negrižo. Jo kelionė truko dvigubai trumpiau nei Pranciškaus Ksaverio (1506–1552) – pirmojo jėzuito, pasiekusio Indiją. Pastarasis keliavo 13 mėnesių. Tokiose kelionėse nuo piratų, audrų, jūroje pasitaikančių uolų, įvairių epidemijų arba skorbuto žūdavo daug žmonių. Beveik pusė į Tolimuosius Rytus (Japoniją, Kiniją ir Indiją) keliavusių jėzuitų žuvo pakeliui arba mirė nuo išsekimo, vos pasiekę tikslą. Eilinį įgulos narį pakeisti kitu buvo lengviau nei ilgus metus studijavusį misionierių. Todėl jėzuitai stengėsi, kad misionieriai pakeliui galėtų sustoti pailsėti, kad ten gautų šviežio maisto ir sustiprėtų. Tam jie pasirinko Goa, nors kartais net ir čia atvykti būdavo sunku ir pavojinga.

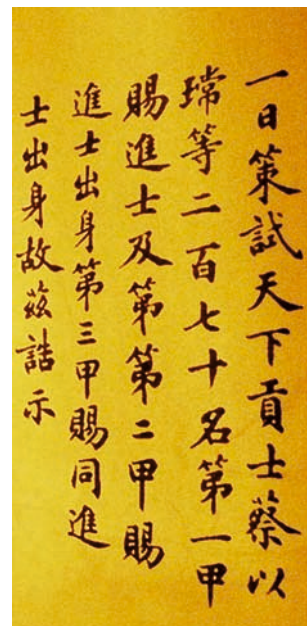
Indijoje Mateo studijavo teologiją ir buvo išsventintas kunigu. Čia prisijungė prie jėzuito Mykolo Rugerio (Michele Ruggeri), su kuriuo 1583 m. pasiekė Kiniją. Žinodami, kad Kinijos civilizacija bei kultūra yra senos ir toli pažengusios, misionieriai skyrė daug laiko susipažinti su krašto papročiais, mokėsi kinų kalbos ir studijavo literatūros klasikus, kad

krikščionių tikėjimą kinų visuomenėje galėtų ginti „iš vidaus“. Pasižymėjęs nepaprasta atmintimi, Mateo Ričis buvo ne tik pirmasis europietis, išmokęs kinų kalbą, bet ir galėjęs rašyti literatūriniu mokslininkų bei valdininkų kalba. Į Kiniją Ričis atsivežė didelių ir mažų mechaninių laikrodžių, įvairių astronomijos ir matematikos prietaisų, muzikos instrumentų, žemėlapių, kuriais bandė sudominti išsilavinusius mandarinus – kilminguosius šalies gyventojus, kad jie siektų mokslo žinių. Ričis ne tik orientavosi į kilmingųjų ir valdančiųjų luomą, bet ir pats atrodė kaip mandarinas – vilkėjo šilkiniais rūbais, o savo žiniomis stebino kinų intelektualus. Misionierius sugebėjo taip susigyventi su kinų papročiais ir kultūra, kad kinai jį vadino Li Ma Dou – Išminčiumi iš Vakarų.

Netrukus Ričis pastebėjo, kad jį lankančius svečius itin domina vienas jiems neregėtas dalykas – didelis pasaulio žemėlapis. Kinų sudarytuose žemėlapiuose būdavo nurodoma tikrai penkiolika Kinijos provincijų ir šiek tiek teritorijos aplink Kiniją, kadangi jokių žinių apie kitus kraštus nebuvo. Pamatę Ričio žemėlapi, kinai stebėjosi: „Ar gali būti, kad Kinija tokia maža?..“ Jis aiškino, kaip žemėlapiai sudaromi ir kaip kiekvienos šalies ribos nustatomos Europoje. Pats gubernatorius susidomėjo žemėlapiu ir panorą jį turėti. Riči parengė žemėlapi su paaishkinimais kinų kalba. Gubernatorius atspausdino daug jo kopijų, kurias išdalijo savo draugams.

Ričio žemėlapis, atspausdintas 1584 m. (pirmasis leidimas), tapo lūžiu, jėzuitų misio-
nieriams atvėrusiu duris į Kiniją. Teigiamų rezultatų davė ir jų veikla, orientuota į valdančiųjų luomą. Viltasi, kad per imperatorių Kinijoje lengviau pavyks praskinti kelią krikščionybei.

Ričis ir toliau atkakliai studijavo kinų istoriją, kultūrą, kalbą, kantriai laukdamas, kol bus

pakviestas į Kinijos sostinę. Pagaliau 1601 m. imperatoriaus kvietimu jis atvyko į Pekiną. Imperatorių viliojo dovanos iš Europos, tarp kurių – patobulintas ir kiniškais vietovardžiais išmargintas žemėlapis.

Imperatoriaus įsakymu jėzuitas Pekine priimtas kaip kinų didikas, jam išlaikyti paskirtos valstybės išdo lėšos. Čia praleisti metai buvo itin vaisingi: Ričis išleido Katekizmą, pavadintą „Tikrasis dangaus Valdovo mokymas“, kuris buvo parašytas kaip dialogas tarp Vakarų literato ir kinų intelektualo. Taip pat išėjo 25 sentencijos apie moralę, jėzuitų misijų kronika „Jėzaus Draugijos ir krikščionybės įžengimas į Kiniją“ bei daugelis kitų veikalų.

Panašiai kaip pirmųjų amžių Bažnyčia, siekdama racionaliai aiškinti tikėjimą, perėmė graikų filosofijos sąvokas, taip ir Mateo Ričis studijavo Konfucijaus mokymą, budizmą bei taoizmą ir, remdamasis kinams jau žinomais filosofijos terminais, pristatė jiems krikščionių tikėjimą.

Mateo Ričis sugebėjo rasti harmoniją tarp tūkstantmetės kinų civilizacijos ir krikščioniškos Gerosios Naujienos. Puikiai susipažinęs su

Kinijos kultūra ir mentalitetu, Ričis norėjo įrodyti, kad protėvių garbinimas nėra stabmeldystė, kaip manoma Vakaruose, o veikiau socialinis paprotys, neprieštaraujantis krikščionių tikėjimui, ir tie, kurie laikosi šio papročio, neturėtų būti nekrikštijami.

Be misijų veiklos, Mateo Ričis savo bičiuliams kinams stengėsi perduoti moderniųjų mokslų – geografijos, matematikos, astronomijos – pagrindus. Europiečiai ir kinų istorikai sutaria, kad Mateo Ričis atvėrė naują Kinijos ir Vakarų pasaulio santykių epochą.

Mateo Ričis mirė 1610 m. gegužės 11 d., sulaukęs 58 metų. Kadangi misionierius buvo tapęs imperatoriaus dvariškiu, pats imperatorius surengė jam laidotuves ir išskirtinai pagerbė suteikdamas žemės plotą kapui Pekine.

Pirmasis pasaulio žemėlapis, sujungęs Rytų ir Vakarų kartografiją

1602 m. Mateo Ričis sudarė milžinišką žemėlapi, kurio centre buvo Kinija (ketvirtasis leidimas). Ričio pasaulio žemėlapis buvo pirmasis kinų kalba sudarytas žemėlapis, sujungęs Rytų ir Vakarų kartografiją. Jame pavaizduoti visi penki kontinentai ir daugelis šalių. Taip pat pažymėta, kuo buvo prekiaujama. Pvz., Florida vadinama „Gėlių šalimi“. Paaiškinimuose nurodoma, kad brangieji akmenys, audiniai, auksas, sidabras, prieskoniai, smilkalai ir kt. buvo gabenami iš Indijos.

[http://www.ask.com/wiki/Impossible_Black_Tulip_\(map\)](http://www.ask.com/wiki/Impossible_Black_Tulip_(map))

Nešti tikėjimą, kuris nepažeidžia vietos žmonių teisių ir papročių

Robertas de Nobilis (1577–1659)

Robertas de Nobilis (Roberto de Nobili) gimė 1577 m. Montepulciano provincijoje, Italijoje. 1596 m. įstojo į Jėzaus Draugiją, o 1605 m. atvyko į Indiją. Didesnę gyvenimo dalį praleido tamilų mieste Madurajuje. Kaip ir jo pirmtakas Kinijoje Mateo Ričis, de Nobilis suprato, kad norėdamas daryti įtaką kitos kultūros žmonėms, jis ne tik turi išmokti vietos kalbą, bet rasti būdų prisitaikyti prie žmonių gyvenimo.

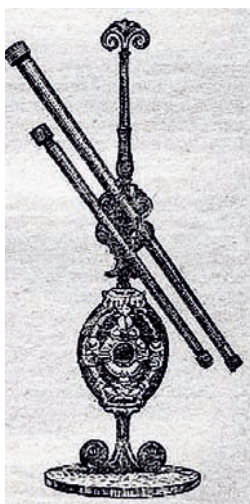
Robertas de Nobilis pradėjo gyventi kaip *raja sanyasi* – aukštos kastos žmogus. Tokiu savo elgesiu jis laužė nusistovėjusią Bažnyčios Indijoje tvarką. De Nobilis įrodinėjo, kad brahmaniškų papročių priėmimas – vienintelis būdas, padedantis skelbti krikščionių tikėjimą. Nepaisant didelio pasipriešinimo tokiam Evangelijos skelbimui, smulkiai išdėstyti jo argumentai, ginantys šį kelią, 1621 m. sulaukė popiežiaus pritarimo.

Robertas de Nobilis parašė daug įvairių raštų tamilų, telegų ir sanskrito kalbomis. Gyvenimą paskyręs maldai, studijoms ir tarpreliginiam dialogui, beveik apakęs de Nobilis mirė 1659 m. Mylapore.

Po trejų metų jo suformuluoti Evangelijos skelbimo principai misijų kraštuose tapo oficialia Romos politika. Tikėjimo kongregacija ragino, kad Europos misionieriai kitų kultūrų žmonėms neštų ne „Prancūziją, Ispaniją, Italiją ar kurią kitą Europos dalį“, bet „tikėjimą, kuris neatmeta ir nepažeidžia vietos žmonių teisių bei papročių“.

Andrius Rudamina (1596–1631)

Toliausiai nukeliavęs Lietuvos jėzuitas buvo misionierius Andrius Rudamina. Jis pirmasis nuvyko į Kiniją. Deja, laive slaugydamas ligonius, Rudamina užsikrėtė tuberkulioze. Kinijoje jis išgyveno tikrai penkerius metus ir, nors per tokį trumpą laiką pramoko kinų kalbos, jam nepavyko palikti ryškesnio savo veiklos pėdsako. Išliko tik apie dvidešimt trumpų pokalbių su kinų literatais. 1640 m., jau po Rudaminos mirties, jo ir

dar trijų jėzuitų pokalbiai buvo publikuoti knygoje *Kouduo richao*. Kalbėtasi ne vien apie krikščionybę, Europos papročius ar kitus kasdienius dalykus, bet ir apie astronomiją. Iki mirties likus vos penkiems mėnesiams, Rudamina kinams pademonstravo teleskopą. Astronomija Kinijoje tapo priemone, padėjusia sudominti žmones ir pasitarnavusia krikščionybės sklaidai.

Pavojai keliaujant jūra

Keliauti jūros keliu į Tolimuosius Rytus buvo labai pavojinga. Kelionė į Ameriką užtrukdavo apie 2 mėnesius. Plaukiant laivu iš Portugalijos į Kiniją, kelionė tęsėsi apie 2 metus. Žūdavo iki 50% laivo keleivių ir įgulos. Pvz., 1614 m. keliaujant iš Indijos į Lisaboną, iš 300 padėjusių kelionę žmonių gyvi liko tik 16. Ispanų kelionių per Ramųjį vandenyną nuostoliai panašūs. Tragiškai baigėsi kelionė 1657 m. gegužę – kai didelis iš Manikos plaukęs ispanų laivas pasiekė Akapulko uostą, jame nerasta nė vieno gyvo žmogaus. Jėzuitai ieškojo saugesnio kelio sausuma.

Atverti duris tarpreliginiam dialogui

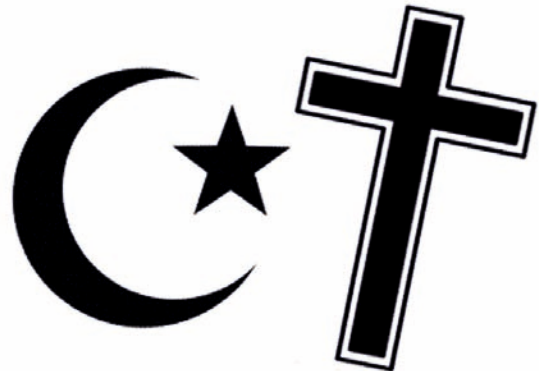
Franciską Enrikesą ir Antonį Monseratą. Jų tikslas buvo padėti imperatoriui apsispręsti už krikščionybę. Tačiau per trejus metus tėvams jėzuitams nepavyko to padaryti. Akbaras buvo nuoširdus ir draugiškas, bet liko neapsisprendęs. Misionierių užsidegimas, o kartais ir įkyrus krikščionybės brukimas islamą išpažįstančius mokslininkus skatino dar tvirčiau laikytis savojo tikėjimo. Akbaras nepriėmė krikščionybės. Pradžioje jo susidomėjimas krikščionyste įkvėpė jėzuitus, paskui tapo jiems mįsle, o dar vėliau juos visiškai nuvylė.

Šiandienos požiūriu jėzuitų misija Mughalo dvare nebuvo visiškai nesėkmė. Įsikūrę Akbaro dvare, jėzuitai prisidėjo prie meno, literatūros ir istorijos puoselėjimo Indijoje. Jų veikla suartino krikščionis ir musulmonus, atvertė nepaprastai svarbų tarpreliginio dialogo istorijos puslapį Indijoje. Bičiulystė, užsimezgusi tarp jėzuitų ir kitatikių, parengė kelią kitiems misionieriams, kurie irgi buvo draugiškai priimti Mughalo dvare. Pirmasis ryšys – geras pavyzdys, kaip palaikyti normalius santykius tarp skirtingus įsitikinimus turinčių žmonių.

Piešinys

Šiuolaikinis piešinys, tapytas dailininko Narsingo, vaizduoja jėzuitus Akbaro dvare. Akbaras Didysis (1556–1605) priklausė Mughalo musulmonų dinastijai, valdžiusiai Šiaurės Indiją nuo 1526 m. iki 1858 m. Akbaro imperija driekėsi nuo Arabijos jūros iki Bengalijos įlankos. Pats Akbaras buvo gabus (nors neraštingas), įžvalgus, taikus administratorius, kuriam pavyko įgyti valdovų pasitikėjimą jo nukariauotose teritorijose. Akbarui labai rūpėjo jam pavaldžių žmonių, ypač musulmonų ir induistų, tikėjimas. Jis netgi ketino kurti naują sinkretistinį kultą.

Akbaras pakvietė jėzuitus iš Goa į Fatehpur Sikrį, už 110 mylių nuo Delio, norėdamas, kad jėzuitai jį ir jo dvariškius, išpažįstančius islamą ir induizmą, supažindintų su krikščionyste. Tai jėzuitams teikė vilties. Akbaras žinojo, kad krikščioniškąjį mokymą sudaro Tora ir Evangelijos. Jėzuitų vyresnysis Ruji Vicentė į Mughalo dvarą nusiuntė tris kunigus – Rudolfą Akvavivą (kuris vėliau buvo nukankintas ir paskelbtas palaimintuoju),

2009 m. pavasarį 18 jėzuitų studentų, studijuojančių filosofiją Džakartoje, automobiliu vienuolika valandų keliavo į musulmonų kolegiją Salatigoje. Dviejų jėzuitų kunigų lydimi, jie norėjo dirbti ir gyventi kartu su musulmonų dvasininkais.

Ar toks sumanymas prasmingas? Ko tuo norima pasiekti?

Priimti tai, kas tose kutūrose gera

Misijos Pietų Amerikoje (1610–1767)

Florijonas Paukė (g. 1719 m.) buvo vienas iš 26 Čekijos jėzuitų, nuvykusių į Paragvajų. Jėzuitų pastangomis Paragvajus tapo utopine „muzikos valstybe“. Jėzuitams pavyko išvilioti klajoklius iš džunglių ir išmokyti juos įvairių amatų. Tai buvo padaryta ne kardu ar prievarta, bet muzikos, kaip civilizuotos ugdymo priemonės, dėka. Be to, vietinius gyventojus reikėjo apginti nuo portugalų ir ispanų kolonistų, norėjusių juos paversti vergais arba visiškai sunaikinti, siekiant užgrobti jų žemes.

Iš filmo „Misija“

Pirmieji du jėzuitai, Barsena ir Angulas, 1585 m. atvyko iš Bolivijos. Iš pradžių jiems nesisekė suartėti su gvaranių ir čikitos genčių indėnais, kurie bijojo baltaodžių ir gynėsi, naudodami užnuodytas strėles. Tačiau kartą jie išgirdo jėzuitus giedant giesmes ir vis dažniau ateidavo jų pasiklausyti. Pastebėję puikią indėnų klausą ir nepaprastus gabumus muzikai, misionieriai suprato jos svarbą čiabuvių gyvenime. Indėnai buvo gabūs ne tik muzikai, bet ir menams bei amatams. Deja, jie buvo nuolat puldinėjami ir skriaudžiami vergų pirklių. Vis didėjantis iš San Paulo (Brazilija) atvykstančių pirklių siautėjimas, kolonijinės

valdžios pakantumas ar net vergų medžioklės skatinimas privertė jėzuitus imtis ryžtingų priemonių. 1607 m. naujai atvykęs jėzuitų provincijolas Toresas pradėjo viešai protestuoti prieš indėnų išnaudojimą. Pagaliau jėzuitams pavyko gauti Ispanijos karaliaus Pilypo III leidimą kurti nepriklausomą indėnų valstybę.

Ši valstybė kūrėsi pamažu. Ją sudarė vadinamosios redukcijos, turėjusios nuo 3000 iki 7000 gyventojų. Kiekvienoje redukcijoje buvo po du, o didesnėse – po tris jėzuitus, atlikusius mokytojų ir vadovų funkcijas. Be to, kiekviena redukcija turėjo pačių indėnų išrinktą tarybą, kuri teisdavo, administruodavo, prižiūrėdavo ir palaikydavo viešąją tvarką. Gana greitai redukcijų skaičius išaugo iki 30-ties, o valstybės gyventojų skaičius – iki 150 tūkstančių.

Per visą laiką, t. y. nuo utopinės valstybės sukūrimo 1610 m. iki jėzuitų ištrėmimo 1767 m., nebuvo nė vieno sukilimo prieš valdžią arba valstybės perversmo. Taisyklės buvo paprastos. Gamybos priemonės priklausė bendruomenei. Kiekvienas vyro amžiaus sulaukęs jaunuolis iš bendruomenės gaudavo žemės sklypą. Galėjo jį dirbti tris dienas per savaitę, kitas tris privalėjo dirbti bendruomenės žemę. Sekmadienis buvo poilsio diena. Bendruomenės derlių laikydavo sandėliuose, iš kurių kiekvienas galėdavo gauti tiek, kiek jam reikėjo. Darbas buvo privalomas visiems, tačiau moterims lengvesnis ir ne ilgesnis kaip 8 valandos per parą. Darbo vaisiai atitekdavo indėnams. Jėzuitai pažadėdavo provincijolui bendruomenės išteklių asmeniniams reikalams nenaudoti. Karalius iš bendruomenės gaudavo vadinamąjį „pagalvės“ mokestį, o jėzuitams mokėdavo kuklią rentą. Visos pajamos buvo skiriamos darbo įrankių gamybai ar joms

Indėnų apranga

Gvaraniai

buvo pagrindas viskam, net ir darbui), architektų ir kitų specialistų funkcijas.

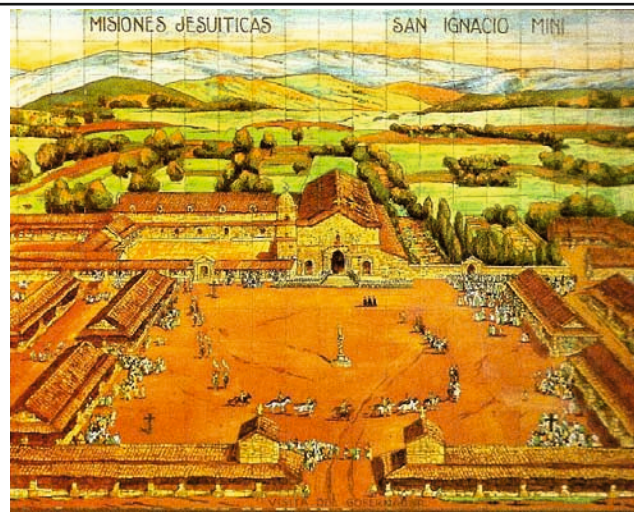
Jėzuitų vadovaujama valstybė ir jos žmonės praturtėjo išvystytos gyvulininkystės (turėjo per milijoną galvijų) ir arbatos eksporto dėka. Tačiau ši valstybė tapo traukos centru iš Brazilijos

Jėzuitų redukcijos. XVII a. piešinys

atvykstantiems plėšikams. Nuolatiniai puldinėjimai privertė jėzuitus rūpintis gynyba. Jie kreipėsi į Ispanijos karalių Pilypą IV ir gavo leidimą įsteigti indėnų miliciją, ginkluotą šaunamaisiais ginklais. Jėzuitų gretose buvo karių veteranų, išmanančių karo reikalus. Jie apmokė indėnus ir parengė juos gynybai. Kai 1641 m. atvyko beveik aštuonių šimtų kareivių paulistų būrys, indėnai užpuolikus sumušė. Tačiau ramybė tęsėsi tik dešimt metų. 1651 m., kilus karui tarp Ispanijos ir Portugalijos, Brazilijos paulistai (remiami portugalų) nusprendė sunaikinti visas jėzuitų redukcijas ir jų teritoriją atiduoti Brazilijai. Tuomet pirmą kartą Ispanijos kolonijinė valdžia susirūpino, kaip atremti portugalų invaziją, ir

įsigyti, amatininkų dirbtuvių tobulinimui, bažnyčių, mokyklų ir gyvenamųjų patalpų statybai. Mirties bausmė buvo panaikinta. Ispanai neturėjo teisės įžengti į redukcijos teritoriją. Misionieriai buvo vieninteliai ryšinininkai su užsieniu. Jie palaikė ryšius su pirkliais ir pardavinėjo indėnų išaugintas ar pagamintas prekes (arbatą, galvijus ir kt.). Misionieriai atliko patarėjų, mokytojų, kompozitorių (muzika

Šv. Ignaco jėzuitų redukcija

siuntė karines pajėgas gelbėti jėzuitų globojamų indėnų. Pagalba vėlavo, tačiau indėnams jos neprireikė. Jie ne tik atrėmė užpuolikus, bet išvaikė ir kariuomenės užnugaryje veikusias plėšikų gaujas. Gera ginkluota ir apmokyta indėnų kariuomenė dar ne kartą gynė Ispanijos kolonijas nuo priešų. Ji net surengė žygį į Buenos Aires, kai 1651 m. reikėjo apginti miestą nuo anglų kariuomenės puolimo. Tuomet mūšiams vadovavo indėnai. Kai 1767 m. jėzuitai buvo išstremti iš Ispanijos, indėnų pajėgos jau turėjo apie 14 tūkstančių karių.

Stengdamiesi sudominti vietinius stabmeldžius, Kinijoje jėzuitai naudojo matematiką ir astronomiją, o Paragvajuje – muziką, skambėjusią per įvairias šventes bei Mišias. Bažnyčios buvo pilnos žmonių. Jėzuitai krikštijo tik tuos indėnus, kurie pareikšdavo norą tapti krikščionimis. Prieš Krikštą kiekvienas asmuo privalėjo susipažinti su krikščionybės tiesomis.

Jėzuitai prisitaikė prie stabmeldžių kultūros. Jų strategija buvo kultūrinis bendradarbiavimas. Dominikonų ir pranciškonų strategiją, priešingai, galima būtų vadinti „tabula rasa“ strategija. Jie laikėsi nuostatos: „ištrink viską, ir kiną arba indėną paversk ispanu.“

Jėzuitų redukcijų bažnyčios griuvėsiai

Portugalijos kolonijinė valdžia ne tik nebaudė vergų medžiotojų, ji netgi skatino neapykantą jėzuitams, kaip „indėnų globėjams“. Ministras pirmininkas Pombalas – masonas, aršus jėzuitų priešas, buvo įsitikinęs, kad juos reikia sunaikinti. Proga tam atsirado atsitiktinai. 1755 m. baisus žemės drebėjimas ir cunamis beveik visiškai sunaikino Portugalijos sostinę. Miestui atstatyti reikėjo lėšų. Jėzuitams, apie kurių turtus ir slaptas aukso kasyklas sklido legendos,

Misionierių kryžius

buvo uždėtas didžiulis mokestis. Atsisakius jį mokėti, konfliktas su valdžia išsiplėtė. 1759 m. Portugalija tapo pirmuoju kraštu, uždraudusiu Jėzaus Draugijos veiklą ir konfiskavusiu jėzuitų turtą. Vieną dieną visi jėzuitai Portugalijoje ir jos kolonijose buvo suimti.

Kaip didžiausi nusikaltėliai, jie buvo atgabenti į Portugaliją ir be jokio teismo įkalinti iki gyvos galvos. 1767 m. taip pasielgė ir Ispanijos valdžia, nes ministras pirmininkas Arana, taip pat masonas, buvo nepalankus jėzuitams. Indėnų redukcijos ištuštėjo, dauguma gyventojų pasitraukė į džiungles. Dar ilgai pravažiuojančius Europos mokslininkus stebins vakarietiški indėnų muzikos instrumentai ir orkestrai... Taip žlugo Paragvajaus „muzikos valstybė.“

Archeologinis radinys Šv. Lauryno Kankinio jėzuitų redukcijoje

Jėzuitų misijų sėkmė

Jėzuitai žinojo, kaip pritraukti kitatikius – ne jėga ar prievarta, bet mokslo žiniomis ir tuo, kas jiems patrauklu. Nuvykęs į Kiniją, Mateo Ričis elgėsi ne kaip užkariautojas, bet kaip mokslininkas, kuris, pasitelkęs matematiką ir astronomiją, sudomino imperatorių bei jo dvarą. Pietų Amerikoje, Paragvajaus regione, misionieriai pastebėjo, kad vietiniai žmonės mėgsta muziką, tad ja naudojosi plėsdami misijų veiklą. Visur, kur tik jėzuitai nuvykdavo, pirmiausia parengdavo vietinės kalbos gramatikas ir žodynus. Kinijoje Mišias jie aukojo vietos kalba. Tik vėliau dėl kitų misionierių, dariusių didelį spaudimą popiežiui, kritikos tai daryti uždrausta.

Ten, kur būdavo kviečiami, arba misijose jėzuitai steigdavo kolegijas, kuriose ugdė visus, nepriklausomai nuo socialinės padėties. Jėzuitų misijos siekė Patagoniją ir Kanadą, Amazonės džiungles ir Luizianos pelkes. Jos veikė Kinijoje, Vietname, Siame, Indijoje, Japonijoje, Filipinuose ir Etiopijoje, tarp bajorų Kalifornijoje ir irokėzų Kanadoje, tarp Kinijos mandarinų ir Lietuvos bei Lenkijos bajorų. Švietimas tapo jų svarbiausia misija, o misijos virto švietimu – veikla buvo dinamiška ir veržli. Jėzuitų nebaugino pavojingos kelionės į tolimus kraštus ir kankinių dalia toli nuo tėvynės. Beveik pusė visų jėzuitų misionierių, vykusių į Kiniją, žuvo pakeliui, dažniausiai nuo piratų užpuolimų, audrų, laivų avarijų, epidemijų ir kitų priežasčių.

Romualdas Šviedrys. Lietuva ir Čekija. Istorija, kultūra, politika. Nr. 19, 2009.

Jėzuitų redukcijų griuvėsiai

Istorinis Roberto Bolto filmas „Misija“

„Misija“ (angl. *The Mission*) – britų istorinis filmas apie jėzuitų misijas Pietų Amerikoje. 1986 m. filmą sukūrė Robertas Boltas, muzikos autorius – garsus italų kompozitorius Ennio Morricone. Vaidina Robertas de Niro, Jeremy's Ironsas ir kt. Šis filmas pelnė „Oskarą“ ir „Auksinę palmės šakelę“ už kinematografiją, buvo nominuotas dar keletui apdovanojimų.

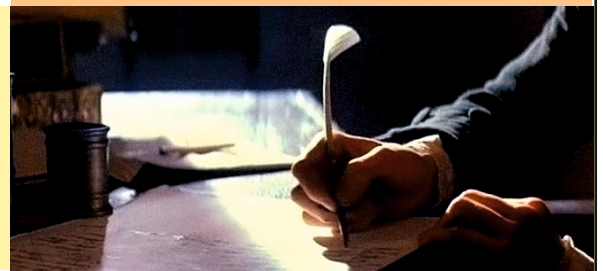
- A. Tai – susitaikymo scena. Portugalas Rodrigo Mendoza grobdavo gvaranius ir juos parduodavo į vergiją. Krikščionimis save laikantys indėnai sugeba jam atleisti šį nusikaltimą. Gailesčiu Rodrigo simboliškai nusimeta praeities našta...

Pakomentuokite Rodrigo Mendozos atsivertimą. Kokie vidiniai išgyvenimai atsispindi jo elgesyje?

- B. Atvykęs apžiūrėti redukcijų, kardinolas Almarinas pareiškia: „Aš nematau skirtumo tarp šių ir mano plantacijų Europoje.“ O t. Gabrielius atsako: „Skirtumas tas, kad šios plantacijos priklauso jiems.“

Kodėl kardinolas Almarinas negynė indėnų?

- C. Ar misija turi atitekti portugalams? Kiltų pavojus, kad gvaraniai taps vergais. Rodrigo Mendoza imasi ginklo, nesutikdamas su t. Gabrieliaus siūlomu taikiu konflikto sprendimo būdu.

Ar, dabar jau kunigo, Rodrigo Mendozos priimtas sprendimas yra pateisinamas?

- D. T. Gabrielius taikiu būdu priešinasį portugalų kariuomenei. Kartu su dauguma indėnų jis žūsta nuo kulų.

Kaip vertinate tokį t. Gabrieliaus elgesį smurto akivaizdoje?

Dievo dialogas su pasauliu

Būtina suvokti vietos žmonių patirtį, nes tik tada Evangelija, kurią skelbiame, turės ryšį su jų gyvenimu. Evangelija užmezga atvirą dialogą su viskuo, ką teigiama ir neigiama turi tos kultūros. Taip ji suspindi nauja šviesa: jos prasmė turtėja, atsinaujina, netgi transformuojasi per tai, ką šios kultūros jai pačiai dovana. Buvęs jėzuitų vadovas (Draugijos generolas) t. Pedro Arupė atkreipė dėmesį į įkultūrinimo svarbą: „Įkultūrinimas yra krikščioniško gyvenimo ir mokslo įsikūnijimas konkrečioje kultūrinėje aplinkoje. Jis ne tik reiškiasi tai kultūrai savitais bruožais, bet virsta principu, kuris kultūrą gaivina, jai vadovauja ir ją vienija, perkeisdamas ir atgimdydamas, kad atsirastų naujas kūrinys“ (Jėzaus Draugijos 34-oji Generalinė kongregacija).

Klausimai

Kokių kultūrų bruožus atpažįstate šiuose Jėzaus atvaizduose? Ar tokie Jėzaus vaizdavimo būdai yra pateisinami? Kodėl? Kaip tai suderinama su istorine tiesa?

1.	4.
2.	5.
3.	6.

Švenčiausioji Trejybė indėnų kultūroje

„Įkultūrinimas reiškia vidinį autentiškų kultūrinių vertybių perkeitimą įtraukiant jas į krikščionybę ir krikščionybės išaknijimą įvairiose žmogiškosiose kultūrose“

(Jonas Paulius II.
„Redemptoris missio“,
n. 52)

„Yra tik būtis“

Su Indijoje, Punės provincijoje, Shevgaono miestelyje, dirbančiu jėzuitu iš Lietuvos t. Donatu Slapšiu kalbėjosi t. Vidmantas Šimkūnas.

– *Ar esate laimingas, būdamas jėzuitu?*
– Tik tiek ir nežinau, ką reiškia būti jėzuitu, nieko kito.

Tai yra mano gyvenimas ir negalvoju nieko keisti.

– *Ar pasiilgstate Lietuvos?*

– Apie tai nesvarstau, šis klausimas man nekylo.

– *Kodėl atvykote į Indiją?*

– Į Indiją atvykau todėl, kad vienuolijos vadovybė neleido vykti į Afriką, kur buvo pirmoji Lietuvos jėzuitų misija. Roma nusprendė šią jėzuitų misiją perduoti kitų šalių kapucinams, nes per karą Lietuva negalėjo jai nieko pagelbėti, negalėjo siųsti žmonių. Tada man kilo klausimas – kur vykti? Tuo metu studijavau Vokietijoje su Pietų Vokietijos provincijos jėzuitais. Jie važiavo į Indiją, tai ir aš nusprendžiau važiuoti su draugais.

– *Kaip supratote, kad turite misionieriaus pašaukimą?*

– Mintį duoda Dievas. Jei ji nuolatinė, vadinasi, ateina iš Dievo. O ją lydėjo prašymas siųsti į misijas. Kai studijavau, kas kartą vienuolijos vyresniesiems atvykus iš Romos ar kitur į Vokietiją aplankyti, sakydavau, kad noriu važiuoti į Indiją, ir jie tai pasižymėdavo savo užrašuose. Tai gerai, nes vėliau niekas negali sakyti – užėjo į galvą ir važiuoja.

– *Kokių sunkumų kilo atvykus į Indiją – dėl kalbos,*

neįprasto masto, naujos kultūros?

– Jų yra visur, bet kokių nors ypatingų rūpesčių neturėjau. Paprasti sunkumai nebaidė. Prie maisto prisitaikiau, o kalbą reikėjo išmokti ir vis daugiau mokytis. Jei reikėtų važiuoti į kitą kraštą, į kitą misiją, sakyčiau, kad pirma reikia apsigalvoti, nes, užuot ten dirbęs, sugaišti labai daug laiko, kol pramoksti kalbą. Geriau dirbti krašte, kurio kalbą jau moki.

– *Koks pagrindinis jūsų darbas Indijoje?*

– Pagrindinis darbas – sielovada. Misijose daug darbų, kaip ir kitur. Negalima sakyti, kad jie sunkesni ar jų daugiau nei kitur.

– *Ar rekolekcijas atlikdavote kasmet?*

– Taip, kasmet. Mums, jėzuitams, 8 dienų rekolekcijos privalomos.

– *O laiko maldai rasdavote kasdien?*

– Taip, atlikdavau meditaciją kasdien nuo pusės valandos iki valandos.

– *Gal turite kokį nors pomėgį?*

– Na, tam reikia laiko. Visuomet mėgau astronomiją. Mėgstu skaityti gerą knygą apie tai – ne per ploną ir ne per storą.

– *Ar turite teleskopą?*

– Ne, neturiu. Įsigijęs nežinai, kur padėti, kaip apsaugoti. Turi klausti, kam to daikto reikia, paskui gali prašyti vienuolijos vyresniųjų ir parūpins. Astronomijai, teleskopui neturiu daug laiko.

– *Gal turite ir kitų pomėgių?*

– Dar patinka fizika. Gavus gerą knygą apie tai, visada malonu paskaityti.

Baigiantis pokalbiui, t. Donatas atsineša vokišką mokslinį žurnalą, rodo filosofinį straipsnį ir sako:

– Laikas yra tik iliuzija. Iš tikrųjų yra tik būtis...

Laiškai bičiuliams, 2008 m. ruduo.

„Jiems labiausiai rūpėjo santykiai su kultūra“

XVIII a. jėzuitų teatras

Kodėl iš naujo susidomėta jėzuitų istorija?

Jėzuitų istorikas Džonas O'Malis (John W. O'Maley) pastebi, kad per paskutinį dešimtmetį Jėzaus Draugijos istorijos tyrinėjimas tapo „išties karšta, netgi viena karščiausių temų“. Kas gi vyksta? Anot autoriaus, priežastis tiksliai nusakyti nelengva. Neabejotina, kad viena jų – stiprėjantis

įsitikinimas, kad jėzuitai savo įvairiopa veikla atveria langus į „Vakarų santykius su likusiu pasauliu“.

„Žinojome, kad jėzuitai buvo populiarūs mokytojai, gerbiami teologai, dvasinio gyvenimo vadovai, nenuilstantys misionieriai ir, žinoma, katalikų tikėjimo gynėjai. Kas pasikeitė šiandien? Jėzuitų santykis su mokslais, ypač matematika, šiuo metu plėtojasi itin sklandžiai. Pasirodo vis naujų įdomių straipsnių ir knygų apie jėzuitus ir teatrą, jėzuitus ir šokį, apie jėzuitus poetus,

Atkurtos Vilniaus jėzuitų gimnazijos 15 m. jubiliejus. Koncertas Lietuvos nacionalinėje filharmonijoje

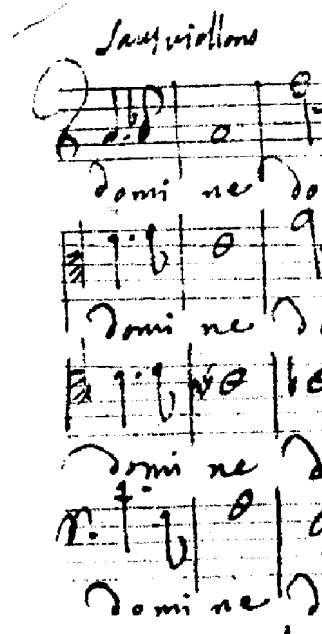
jėzuitus – Rubenso ir Berninio globėjus, jėzuitus kaip visuomeninių švenčių impresarius, jėzuitus kaip didelių žemės sklypų tvarkytojus...

Tyrinėjant jėzuitų veiklą, galiausiai pradėjo duoti vaisių postkolonializmas, o postmodernizmas padeda geriau suvokti, kaip jėzuitai bendrauja su įvairiomis kultūromis, kurios anksčiau laikytos egzotiškomis. Pavyzdžiui, moksliniai tyrinėjimai

apie jėzuitų patirtį Kinijoje peraugo į plačias studijas, tyrinėjančias Europos poveikį Kinijos eksperimentui ir šio eksperimento poveikį Europai, taip pat jėzuitų poveikį Kinijai ir galbūt įdomiausią dalyką – Kinijos poveikį jėzuitams.“

Toliau autorius kalba apie kultūrinę ir visuomeninę jėzuitų veiklą. „Drįsčiau teigti, kad kultūrinė ir visuomeninė misija buvo integruota į jų sielovadinę, bažnytinę ir religinę misiją. [...] Jėzuitai praleisdavo kur kas daugiau laiko klasėse nei zakristijose. Be to, tose klasėse jie nerengė dvasininkų – daugiausia dėstė ne tradicines filosofijos ir teologijos disciplinas, o poeziją, istoriją, retoriką, dramą ir kt... Jėzuitų mokyklų spektakliai sutraukdavo daugybę vietinių žmonių, pavyzdžiui, baletu pastatymus Paryžiaus jėzuitų kolegijoje stebėdavo pats karalius Liudvikas XIV. Daugumą knygų apie šokio istoriją bei teoriją tuo metu taip pat išleido jėzuitai. Dar prieš įsisteigiant viešosioms bibliotekoms, jėzuitų mokyklose jau veikė puikios bibliotekos, įrengtos kaip tik šiam tikslui. Iš tikrųjų visa tai buvo padaryta religijai globojant, tačiau religijai, kuri buvo integruota į kultūrą, o ne gyvavo šalia jos.“

John W. O'Maley, SJ. Jėzuitų istorija: nauja karšta tema. Laiškai bičiuliams, 2008 m. pavasaris.

Kelvedė Mergelė Marija

Klausimai diskusijai

1. Kuo pasireiškė Evangelijos įkultūrinimas jėzuitų misijose Azijoje ir Pietų Amerikoje?
2. Kaip turėtų atrodyti šiandienės misijos?
3. Kokius Evangelijos įkultūrinimo bruožus atpažįstate Lietuvoje?
4. Kaip geriau įkultūrinti Evangeliją Lietuvoje?
5. Kokiose srityse, jūsų nuomone, Lietuvoje dar nėra užmegztas dialogas tarp Bažnyčios ir politikos bei kultūros?
7. Su kokių kultūrų ir religijų žmonėmis jums tenka susidurti? Kas trukdo, kas padeda bendrauti?
8. Kokią žinią norite perduoti kitiems?

VJG gimnazijos rekolekcijos „Mano vidinis kompasas“, 2010 m.

Kelvedės Mergelės Marijos paveikslas

Gyvendami Romoje, šv. Ignacas ir jo draugai pamokslaudavo ir Eucharistiją dažnai švęsavo bažnyčioje, dedikuotoje Kelvedei Mergelėi Marijai (Madonna della Strada). Manoma, kad bažnyčią puošęs jos atvaizdas sukurtas XIII–XIV a. 1542 m. šventovė atiduota jėzuitų globai. Joje buvęs paveikslas skatino jėzuitų ir kitų tikinčiųjų pamaldumą Dievo Motinai. Prie ikonos meldėsi Draugijos steigėjas šv. Ignacas, Rytų apaštalas šv. Pranciškus Ksaveras, garsaus Romos Katekizmo autorius, kolegijų Vokietijoje steigėjas šv. Petras Kanizijus, naujokas šv. Stanislovas Kostka, dideli Draugijos bičiuliai šventieji Karolis Boromėjus ir Pilypas Neri bei daugelis kitų.

Kai senosios šventovės vietoje išaugo didingoji Jėzaus (Il Gesu) bažnyčia, senasis Kelvedės Mergelės Marijos paveikslas buvo perkeltas į šios bažnyčios koplyčią. Jėzaus Draugijai augant ir sklindant po visą pasaulį, Kelvedės Mergelės Marijos vardas ir atvaizdas tapo plačiai žinomi. Daug jėzuitų koplyčių pavadinta šiuo vardu. Tai stiprina Draugijos ryšį su Dievo Motina.

2006 m. Kelvedės Mergelės Marijos paveikslas buvo restauruotas.

Dievo Motinos vaizdavimas skirtingose kultūrose

Japonija

Paragvajus

Kinija

Čilė

Vietnamas

Kristus neša kryžių

Tai – šiuolaikinio kinų dailininko He Ki paveikslas. He Ki per meną siekia pakeisti krikščionybės įvaizdį Kinijoje. Savo darbuose kinų liaudies papročius bei tradicinę piešimo techniką He Ki supina su vakarietiška Viduramžių tradicija ir moderniuoju menu, sukurdamas savitą stilių.

www.heqigallery.com/about.html

Nuorodos

Mateo Ričio žemėlapis

[http://www.ask.com/wiki/Impossible_Black_Tulip_\(map\)](http://www.ask.com/wiki/Impossible_Black_Tulip_(map))

<http://fblassoc.org/index.html>

Modernusis mokslas ir jėzuitai

<http://193.219.47.10/mokslo-lietuva/node/94>

Jėzuitų menas ir architektūra

<http://www.companymagazine.org/category/history/arts.htm>

<http://www.companysj.com/v202/missionsinamusicalkey.htm>

Dialogas su kitomis religijomis

<http://sjapc.net/category/ministries/dialogue-other-religions>

<http://groups.creighton.edu/sjdialogue/>

Jėzuitų redukcijų nuotraukos

http://www.fotopedia.com/en/Jesuit_Reductions/photos

Jėzuitų redukcijos

http://oce.catholic.com/index.php?title=Reductions_of_Paraguay

Tarptautinė jėzuitų mokyklų sporto šventė *JESSET 2010*

Vilniaus jėzuitų gimnazijoje

